

Redactionele noot: Er kan geen rechtstreekse relatie gelegd worden tussen filosofische gedachten en architectonische typologie en vorm. In de architectuurpraktijk kunnen deze echter wel degelijk – bewust en onbewust – met elkaar verweven raken.

Bouwen aan de wereld Arendt's werk als uitdaging

George Baird

Enige jaren geleden constateerde Kenneth Frampton in een gesprek met mij dat hij in de jaren 1960 van onze gezamenlijke Londense collega en docent aan de AA School of Architecture, Sam Stevens, het advies had gekregen om Hannah Arendt te lezen. Nadat hij me dit had verteld, vermoedde ik dat hetzelfde weleens voor mij zou kunnen gelden. Ik haalde dus mijn oude paperbackeditie met de gekrulde hoeken van *The Human Condition* tevoorschijn, en ontdekte dat ik het boek in 1965 had gekocht en gelezen. Ik herinnerde me dat ik, toen ik het boek las, sterk gegrepen werd door haar manier van denken. Op dat moment worstelde ik met de vraag hoe ik zou moeten reageren op zowel de opkomende theorie van de 'systematische ontwerpmethod' in de architectuur, als op de reductie van architectuur tot louter kunst. Arendt's vernietigende kritiek op het achttiende- en negentiende-eeuwse 'utilitarisme' bleek heel nuttig voor mijn polemische doeleinden. Terwijl ze de reductie van de rol van de 'dingen van de wereld' tot louter 'nut' betreunde, nam ze afstand van het zien van deze 'dingen' als pure 'kunst om de kunst'. Deze intellectuele posities, concludeerde ik op basis van Arendt's reflecties, kunnen begrepen worden als de twee zijden van dezelfde medaille. Beide zijn gebaseerd op dezelfde utilitaire filosofische aannames, zo schreef ik dan ook in mijn artikel "La Dimension Amoureuse" in *Architecture* in 1967.¹

Al snel was ik nog enthousiaster over Arendt's verbluffende begrip van 'openbaarheid'. Zoals ze het zo mooi verwoordde in het citaat dat ik als opschrift opnam in mijn boek *The Space of Appearance* uit 1995: '[Handelen] heeft (...) om in zijn volheid aan de wereld te verschijnen, de stralende belichting nodig van wat wij eens het aureool van de roem noemden, die slechts mogelijk is op het publieke domein.'²

Op dit punt verschilt mijn beschouwing van Arendt met de reflecties van Frampton. In *The Space of Appearance* schreef ik:

Het is misschien wel in het licht van Arendt's visie op de relatie tussen 'handelen' en architectuur dat

het verschil tussen van Frampton's argumenten [die het meest duidelijk uitgedrukt zijn in zijn essay 'The Status of Man and the Status of His Objects'] en mijn visie, het duidelijkst verwoord kunnen worden. Hoewel het essay een overtuigende beschrijving geeft van het belang van de begrippen arbeid en werk in de architectuur, gaat Frampton verder niet in op haar concept van handelen. Zeker, 'de wereld' is voor haar een gepassioneerd liefdesobject, maar zoals ik haar begrijp, dient het slechts als kader om de 'stralende belichting' van de actie te leveren. (...) Het lijkt me dat ze zich zou verzetten tegen de bekende politieke 'goede bedoelingen' van de orthodoxe moderne architectuur die Frampton blijft bewonderen. (...) Eigenlijk plaatst Frampton Arendt in de Frankfurter Schule. Ik denk dat het zijn onopvallende preoccupatie met het consumptisme is dat hem op dit idee brengt. Volgens mij heeft het echter het teleurstellende effect dat zijn voorschriften voor de architectuur daardoor te utopisch of onnodig somber zijn.³

Hoewel we dergelijke filosofische gezichtspunten niet direct op het veld van de architectuur en de praktijk van architecten kunnen toepassen, versterkten haar teksten mijn interesse in het concept van 'het publieke' in architectuur. Het maakte me, bijvoorbeeld, een vroege criticus van het idee van de *gated community*. Zoals ik later

¹ George Baird, "La Dimension Amoureuse" in *Architecture*, in: Charles Jencks en George Baird (red.), *Meaning in Architecture* (Londen: Barrie and Rockliff, The Cresset Press, 1969), 97.

² Hannah Arendt, *De menselijke conditie* (Amsterdam: Uitgeverij Boom, 2009), 165; George Baird: *The Space of Appearance* (Cambridge, MA: MIT Press, 1995), 1.

³ Baird, *The Space of Appearance*, op. cit. (noot 2), 356; Kenneth Frampton publiceerde het genoemde essay 'The Status of Man and the Status of His Objects' verschillende keren, maar als eerste in: Melvin A. Hill (red.), *Hannah Arendt: The Recovery of the Public World*. (New York: St. Martin's Press, 1979).

Editorial Note: There is no straightforward relationship between philosophical thoughts and architectural typology and form. In architectural practice, however, they can – consciously and unconsciously – be allowed to intertwine.

World-building Arendt's Writings as Challenge

George Baird

A few years ago, Kenneth Frampton observed in conversation with me that he had first been advised to read Arendt by his and my mutual London colleague and teacher at the AA School of Architecture in the 1960s: Sam Stevens. Having been told this by Frampton, I suspected that the same might be true for me. So I checked my dog-eared paperback copy of *The Human Condition*, and discovered that I had, upon buying it, indeed dated it 1965. Reading Arendt in the 1960s, I was hit quite hard by her thinking. Struggling at that time to respond to the then-ascendant theory of 'systematic design method', as well as to the reduction of architecture to merely art, I found her devastating critique of eighteenth- and nineteenth-century 'utilitarianism' quite helpful for my polemical purposes. However, at the same time that she deplored the reduction of the role of 'the things of the world' to mere 'utility', she was equally averse to seeing them as pure 'art for art's sake'. These intellectual positions, I concluded from Arendt's reflections, should be understood as two sides of the same coin. Both stem from the same utilitarian philosophical premises, I noted in my 1967 article "La Dimension Amoureuse" in *Architecture*.¹

That having been said, I was soon even more exhilarated by Arendt's dazzling conception of 'publicness'. As she so memorably put it in the quote I used as an epigraph in my 1995 book *The Space of Appearance*: 'Action needs for its full appearance the shining brightness we once called glory, and which is possible only in the public realm.'²

I should note that it is at this point that my reflections on Arendt deviate from Frampton's. In *The Space of Appearance*, I wrote:

It may be in an account of Arendt's view of the relationship of 'action' to architecture that my departures from Frampton's arguments [set out most definitively in his essay 'The Status of Man and the Status of His Objects'], can be articulated most clearly. While it gives an utterly cogent

account of the import of the concepts of labour and work in architecture, Frampton's essay does not similarly pursue her concept of action. To be sure, 'the world' is for her an impassioned object of love, but as I understand her, it is so only as a frame to provide the 'shining brightness' of action. . . . It seems to me that she would deeply resist the well-known political 'good intentions' of orthodox modern architecture that Frampton continues to admire. . . . Frampton . . . virtually assimilates Arendt to the Frankfurt School. I think it is his unyielding preoccupation with consumerism that causes him to do this, but it has the disappointing effect, as I see it, of rendering his architectural prescriptions either overly utopian or unnecessarily bleak.³

Even though we cannot apply such philosophical perspectives directly to the field of architecture and to the practices of architects, her writings reinforced my interest in the concept of 'the public' in architecture. It made me, for example, an early critic of the concept of 'the gated community'. As I argued later in a 2007 essay entitled "The New Urbanism and Public Space", such communities truncate the life experience of individuals who were excluded from them, at the same time that it also similarly impacted less-than-fully-mobile internal members of such communities, including teenagers and

¹ George Baird, "La Dimension Amoureuse" in *Architecture*, in: Charles Jencks and George Baird (eds.), *Meaning in Architecture* (Londen: Barrie and Rockliff, The Cresset Press, 1969), 97.

² Hannah Arendt, *The Human Condition* (Chicago: Chicago University Press, 1958), 180; George Baird: *The Space of Appearance* (Cambridge, MA: MIT Press, 1995), 1.

³ Baird, *The Space of Appearance*, op. cit. (note 2), 356; Kenneth Frampton published the mentioned essay 'The Status of Man and the Status of His Objects' several times, but first in: Melvin A. Hill (ed.), *Hannah Arendt: The Recovery of the Public World* (New York: St. Martin's Press, 1979).

beargumenteerde in een essay met de titel 'The New Urbanism and Public Space' (2007) beknopten dergelijke gemeenschappen niet alleen de levenservaring van individuen die buitengesloten worden, maar dezelfde beperking geldt ook voor de minder mobiele bewoners van dergelijke gemeenschappen, zoals tieners en ouderen.⁴ In deze tekst schoof ik bovendien het idee van de 'straat' als een 'buitengewoon robuuste en veerkrachtige stedelijke vorm' naar voren. 'De straat is en blijft vandaag de dag nog steeds de belangrijkste plaats van openbaarheid in de architectuur en de stedenbouw,' schreef ik. Mijn stelling was dat de straat in essentie een 'set van belangrijke sociale en fysieke omstandigheden biedt' met als belangrijkste kenmerken 'anonimiteit, a-focaliteit en onderlinge verbondenheid':

Anonimiteit vanwege de pure mogelijkheid om in de ruimte van de straat 'vreemden te ontmoeten'; a-focaliteit omdat de straat, in tegenstelling tot het

plein, niet is ontworpen om de aandacht van de bewoners op iets speciaals te richten (...); en onderlinge verbondenheid omdat elke goed functionerende stadstraat altijd uitkomt op talloze andere.⁵

Aan de hand van dit soort overwegingen concludeerde ik dat de openbare ruimte, om werkelijk publiek te zijn, zowel doorgaand als ononderbroken moet zijn. Dergelijke reflecties en stellingen komen niet alleen voort uit mijn lezing van de teksten van Arendt en andere theoretici, maar ook uit mijn ervaringen als praktiserend architect. Het lezen van het werk van Arendt beïnvloedde mijn praktijk, maar het omgekeerde is ook waar: bewust en

⁴ Zie: George Baird, 'The New Urbanism and Public Space', in: George Baird, *Writings on Architecture and the City* (Londen: Artifice Books, 2015).

⁵ *Ibid.*, 255.

the elderly.⁴ In this text, I also put forward the idea of 'the street' as an 'extraordinarily robust and resilient urban form. . . . The street everywhere endures, and continues to be – and deserves to be – the primary locus of publicness in architecture and urbanism today.' I went on there to argue that the street essentially offers a 'set of key social and physical conditions: anonymity, a-focality and interconnectedness.

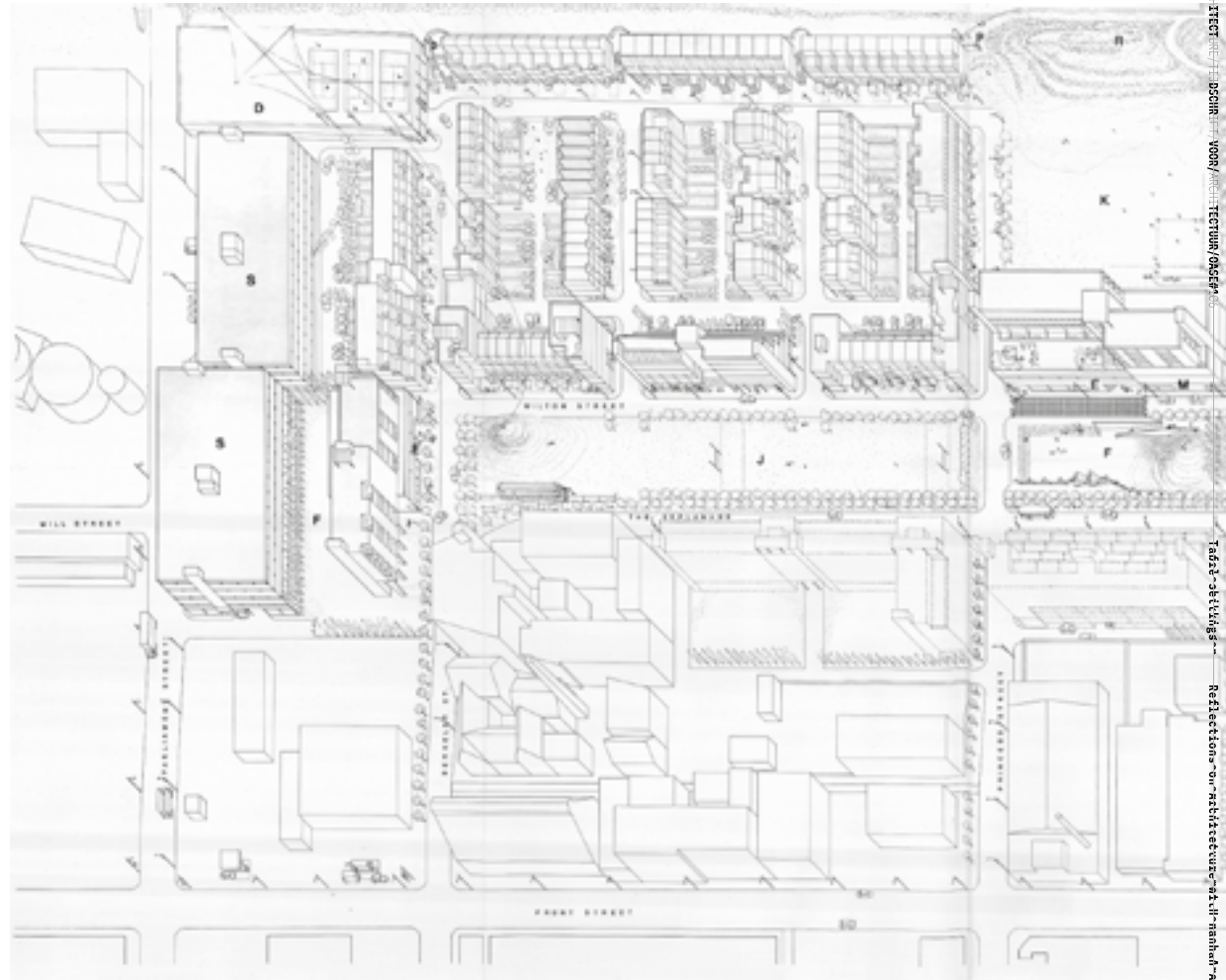
Anonymity because of the sheer possibility in the space of the street for 'strangers to meet'; a-focality because the street, unlike the square, is not configured to focus the attention of its occupants in any particular way . . . ; and interconnectedness because every efficacious urban street always leads to numerous others.⁵

Similar reflections led me further to the conclusion that public space, in order to be fully effectively

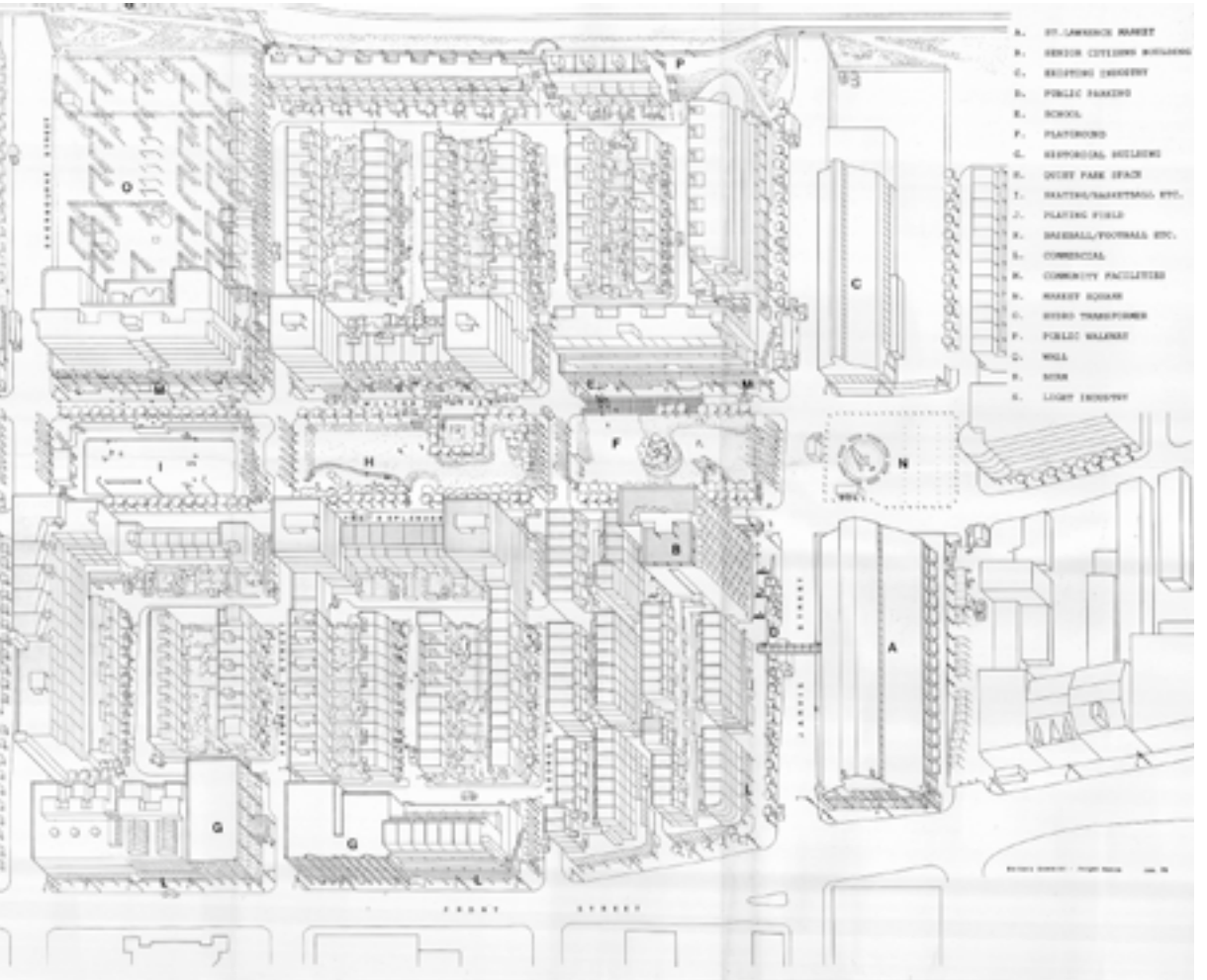
public, needs to be both continuous and unimpeded. These reflections and statements found their source not only in my reading of the writings of Arendt and other theoretical sources, but also in my experiences as an architecture practitioner. Reading Arendt did influence my practice, but the reverse is also true: my experiences informed my reading of Arendt consciously and unconsciously. I will discuss three of my projects briefly here, and stress how they can be understood vis-à-vis Arendt's concept of public space.

⁴ See: George Baird, 'The New Urbanism and Public Space', in: George Baird, *Writings on Architecture and the City* (London: Artifice Books, 2015).

⁵ *Ibid.*, 255.

Axonometric drawing of the St. Lawrence Neighborhood, 1974. The historical urban fabric of the surrounding neighbourhoods is continued and the warehouses that formerly dominated this area are preserved/ Axonometrie van de St. Lawrence-buurt, 1974. Het historische stratenpatroon uit de buurt wordt voortgezet; pakhuizen die eerder deze omgeving domineerden, worden bewaard

Axonometric drawing of the St. Lawrence Neighborhood, 1974. The historical urban fabric of the surrounding neighbourhoods is continued and the warehouses that formerly dominated this area are preserved/ Axonometrie van de St. Lawrence-buurt, 1974. Het historische stratenpatroon uit de buurt wordt voortgezet; pakhuizen die eerder deze omgeving domineerden, worden bewaard

onbewust bepaalde mijn ervaringen uit de praktijk ook hoe ik Arendt las. Ik wil hier drie van mijn projecten kort bespreken, waarbij ik zal aangeven hoe deze projecten begrepen kunnen worden in het licht van Arendt's concept van de openbare ruimte.

Project 1: Stedenbouwkundig plan voor de St. Lawrence-buurt, Toronto (1974)

Ontwerp: George Baird, Barry Sampson

Mijn overtuiging dat openbare ruimten, en vooral straten, noodzakelijk zijn, heeft sterk mijn inbreng in van mijn eerste belangrijke stedelijke projecten beïnvloed. De afdeling huisvesting van de stad Toronto nodigde me uit te adviseren bij de ontwikkeling van een complete nieuwe stadsbuurt in Toronto met de naam 'St. Lawrence'. Op dat moment waren er in het centrum van de stad al vier groot-schalige sociale woningbouwprojecten gebouwd: Regent Park North (einde jaren 1940), Regent Park South (jaren 1950), Moss Park (jaren 1960) en Alexandra Park (einde jaren 1960). De eerste drie waren min of meer uitgevoerd als tabula-rasa herontwikkelingsprojecten, waarvoor complete bestaande en historische buurten gesloopt waren. Alleen in het laatste project werd deze strategie heroverwogen en werd een deel van het bestaande stedelijk weefsel, waar de nieuwbouw zou plaatsvinden, behouden. De projecten baseerden zich alle vier op de orthodoxe modernistische planningsprincipes: ze braken met het aaneengesloten negentiende-eeuwse stratenraster van de historische stadskern, en introduceerden een reeks doodlopende straten en cul-de-sacs binnen het eigen terrein. De bedoeling hiervan was een naar binnen gerichte buurt zonder doorgaand verkeer te maken. In de loop van de jaren veranderden de vier projecten in stedelijke getto's, met alle sociale stigma's die typisch zijn voor dergelijke geïsoleerde Noord-Amerikaanse sociale woningbouwprojecten. Ze waren zowel sociaal als zichtbaar afgesneden van de omliggende wijken.

De nieuwe afdeling huisvesting van de stad Toronto, in 1972 opgericht door het zojuist benoemde hervormingsgezinde stadsbestuur, was zich bewust van de problemen van dit stigma en had zich stellig voorgenomen om te voorkomen dat de nieuwe St. Lawrence-buurt hetzelfde lot ten deel zou vallen. Ik was dus gevraagd om te adviseren over het ontwerp van de straten en blokken voor de nieuwe buurt, die gebouwd zou worden in een voormalig pakhuisdistrict vlak bij Toronto's waterkant. In tegenstelling tot de poging om een volledig aparte nieuwe wijk te creëren, adviseerde ik om het historische raster van straten in het deel van de stad, dat grensde aan de locatie van St. Lawrence, gewoon te vervolgen en uit te breiden. Mijn aanbevelingen werden overgenomen, en de St. Lawrence-buurt werd gebouwd op basis van een dergelijk stratenpatroon. De buurt is nu ruim 40 jaar oud en

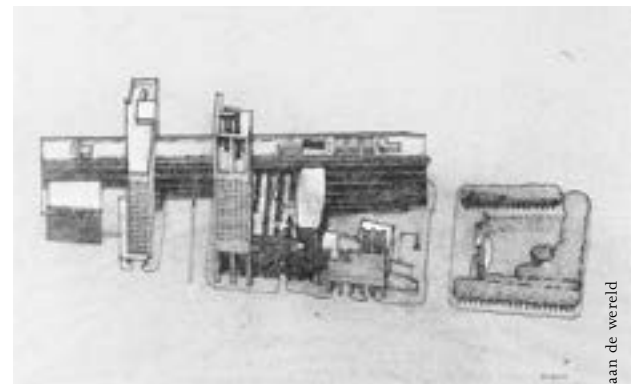
past (zoals men achteraf kan concluderen) volledig binnen het omringende stedelijke netwerk. Volgens mij is dit de sociale en politieke kracht van de doorgaande openbare ruimte, waarover ik eerder schreef. De ruimtelijke continuïteit van het stratenraster bemiddelt tussen het nieuwe en het oude, en verenigt en verbindt uiteindelijk verschillende delen van de stad tot één geheel.

Project 2: Prijsvraaginzending voor een nieuw stadhuis voor Edmonton, Alberta (1980)

Ontwerp: George Baird, Barry Sampson

In 1980 werd een prijsvraag uitgeschreven voor het ontwerp van een nieuw stadhuis voor Edmonton, een snelgroeïende stad in het noorden van de provincie Alberta. Een lokaal architectenbureau had in 1957 een vroegrijp modernistisch stadhuis ontworpen, maar dat was veel te klein geworden voor de behoeften van de stedelijke administratie. Het prijsvraagprogramma vroeg om de sloop van het bestaande gebouw en de bouw van een nieuw, groter stadhuis.

Het ontwerp van mijn bureau had twee primaire kenmerken. Allereerst stelden we voor om het bestaande gebouw niet te slopen, maar het merendeel te behouden en te integreren in ons ontwerp. Ten tweede waren we vastbesloten om een nieuwe openbare ruimte te maken, geschikt voor de specifieke situatie van Edmonton. Beide beslissingen hebben betrekking op Arendt. De beslissing

Bouwen aan de wereld

George Baird

Project 1: Site Plan for the St. Lawrence Neighbourhood, Toronto (1974)
Design Credit: George Baird, Barry Sampson

The conviction as to the necessity of publicness, and especially that of streets, strongly influenced my thinking about one of the first major urban projects for which I was invited to consult in the mid-1970s by the City of Toronto's housing department: the development of an entire new urban neighbourhood in Toronto, called 'St. Lawrence'. At that time, the core area of the city already contained four major social housing projects: Regent Park North (developed in the late 1940s), Regent Park South (1950s), Moss Park (1960s) and Alexandra Park (late 1960s, early 1970s). The first three of these had been more or less tabula rasa urban renewal projects, for which entire existing historical neighbourhoods had been destroyed. Only the last of the set reconsidered that design approach, retaining some of the existing urban fabric of the precinct into which it was inserted. Following orthodox modernist planning principles, all four of the projects severed the continuous nineteenth century street grid of the historical core area of the city, creating instead a series of dead-end and cul-de-sac streets within the territory of each of the projects proper, which was intended to make each one an internally focussed neighbourhood without through traffic. Over the years of their existence after their creation, each of the four projects

Edmonton City Hall competition entry, 1980. The 1957 building is the lozenge-shaped element at the near right. Below and to the right of it is the new council chamber. The long bar crossing it is the public services wing. To the immediate left of the 1957 building is the new enclosed civic assembly space. To the lower left is the tower housing the smaller administrative departments, and at the far left is the slab block housing engineering services/ Prijsvraaginzending voor Edmonton City Hall, 1980. Het ruitvormige gebouw rechts stamt uit 1957. Onder rechts de nieuwe raadszaal; het lange kruisende element bevat publieke dienstverlening. Links van het bestaande gebouw staat de nieuwe gesloten zaal voor raadsvergaderingen, links onder de schijf met administratieve afdelingen; uiterst links het blok met technische diensten

Edmonton City Hall Competition Entry, 1980. Interior view of the civic assembly space: the public services wing is to the left; the rear façade of the 1957 city hall building is in the centre of the view, and the monumental staircase to the council chamber is to the right/ Prijsvraaginzending voor Edmonton City Hall, 1980. Interieurbeeld van het overdekte plein: links de vleugel met publieke diensten; in het midden de achtergevel van het stadhuisgebouw (1957); rechts de monumentale trap naar de raadszaal

turned into an isolated urban ghetto, cut off socially and perceptually from the surrounding neighbourhoods, with all of the social stigma typically associated with such isolation in North American social housing projects.

The newly established housing department, created by the City of Toronto's 1972 reform council, was well aware of the problem of this stigma, and was determined to prevent the new St. Lawrence neighbourhood from becoming another ghetto. I was called in as a consultant, to advise on street and block planning for the new neighbourhood, which was to be constructed in a former warehouse district close to the Toronto waterfront. As opposed to attempting to create a distinctly discrete new neighbourhood, I recommended that the historical pattern of streets in the part of the city adjacent to the St. Lawrence site be straightforwardly extended into and through it, in effect simply extending the historical street grid. My recommendations were adopted, and the St. Lawrence neighbourhood was built out on such a street grid. It is now some 40 years old, and – as one can conclude in hindsight – fits seamlessly within the surrounding city fabric. Such, in my view, is the social and political power of the continuity of public space, which I stressed above. The spatial continuity of the street grid mediates between the new and the old, uniting and connecting ultimately different areas of the city into a singular entity.

World-building

George Baird

om het bestaande gebouw niet te slopen, had betrekking op haar bewering dat:

Het leven van de mens is, voor zover het bouwt aan de wereld, een onafgebroken proces van reïficatie, van het produceren van dingen, en de mate van wereldsheid van deze dingen, die met elkaar het menselijke kunstproduct vormen, is recht evenredig aan de meerdere of mindere mate van duurzaamheid die ze in deze zelfde wereld bezitten.⁶

We meenden dat het afbreken van een bestaand gebouw in een stad, die nog niet kan bogen op een lange geschiedenis, een betreurenswaardig en onnodig zwakgebod zou betekenen ten aanzien van de ‘wereld’ van haar inwoners. Zoals eerder opgemerkt, benadrukt Arendt dat deze ‘wereld van dingen’ een voorwaarde is voor het ‘handelen’. De permanentie van menselijke artefacten is volgens Arendt cruciaal: ze schept een conditie waarin het menselijk ‘handelen’ betekenisvol kan verschijnen. Een dergelijke ‘wereld’ ontstaat niet zomaar; dat heeft tijd nodig. Bij het ontwerpen van het nieuwe stadhuis – dat is eigenlijk het participeren in een proces van reïficatie – ontdekten we ook de behoefte aan publieke ruimte in het centrum van Edmonton. Een ruimte die tegemoet zou komen aan de condities die Arendt benoemde als: ‘de plaats van ontmoeting (...), het platform waarop ik verschijn aan anderen zoals anderen aan mij verschijnen, waar mensen (...) nadrukkelijk *acte de présence* geven’.⁷

Gezien de ligging van Edmonton in het hoge noorden, en het zeer koude klimaat, besloten we dat onze

ontmoetingsplaats binnen zou moeten zijn. Dat bleek een belangrijke beslissing. Openbare ruimte is immers niet beperkt tot buitenruimte. Rondom de oude *agora*, het centrale plein in de Griekse polis, Arendt’s referentie van openbare ruimte in *The Human Condition*, stonden de *stoa* – langgerekte, smalle, overdekte colonnades. Ze boden een overdekte plek voor de bezigheden van de burgers, en beschermden tegen regen en zonlicht. In ons plan konden we het bestaande gebouw uit 1950 gebruiken als een arcade aan de zijlijn van een zeer grote, overdekte stedelijke ruimte. We wonnen de prijsvraag niet, maar als het stadhuis zou zijn gebouwd, zou deze verafgelegen stad haar eigen *stoa* hebben gehad.

Project 3: Cloud Gardens Park, Toronto (1994)
Ontwerp: George Baird, Barry Sampson, Jon Neuert

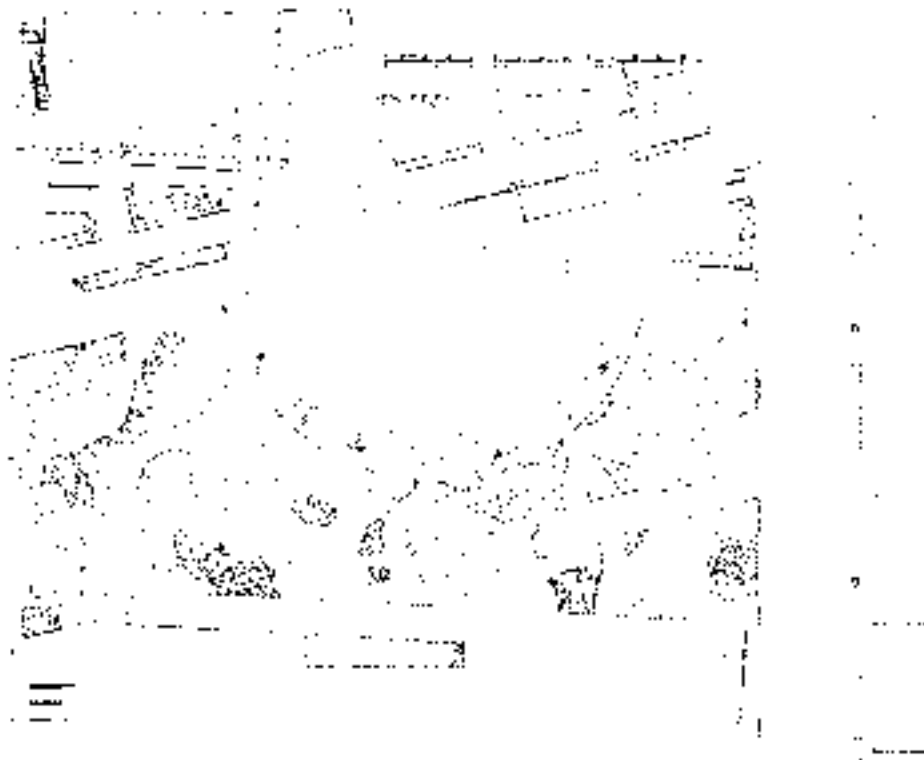
Hoewel Arendt het woord ‘perceptie’ in *The Human Condition* niet gebruikt, kan haar boek toch zeker begrepen worden

6
 Arendt, *De menselijke conditie*, op. cit. (noot 2), 89.

7
 Ibid., 183. Noot van de vertaler: de vertaler van de Nederlandse editie van *The Human Condition*, C. Houwwaard, kiest hier voor ‘plaats der ontmoeting’ als vertaling van ‘space of appearance’. Gezien de context hier

kan dat. ‘Appearance’ is volgens Arendt allereerst ‘verschijning’: in het publiek verschijnen (wat niet meteen ‘ontmoeting’ is). Elders wordt dit dan ook vertaald als ‘plaats van verschijning’. In de Duitse vertaling die Arendt zelf maakte, *Vita Activa, Oder Vom tätigen Leben* (1960), noemde ze the *space of appearance* overigens *Erscheinungsraum*.

Plan drawing of the Cloud Gardens Park, 1994/
 Ontwerp voor het Cloud Gardens Park, 1994

George Baird
 Bouwen aan de wereld

Project 2: Competition Entry for a New City Hall for Edmonton, Alberta (1980)

Design Credit: George Baird, Barry Sampson

In 1980, a design competition was held for a new city hall for Edmonton, a fast-growing city in northern Alberta. A local firm of architects had designed a precocious modernist city hall there in 1957, but it had become far too small to accommodate the city’s administrative needs. The competition conditions called for the demolition of the existing building, and its replacement by a much larger one.

The design prepared by my firm had two primary features: first of all, as opposed to demolishing the existing building, we proposed to retain most of it, and to incorporate it into our design. Second, we determined to create a major new public space that we thought would be appropriate to Edmonton. Both of these decisions relate back to Arendt. The decision not to demolish the existing building related to her claim that:

Human life, insofar as it is world-building, is engaged in a constant process of reification, and the degree of worldliness of produced things, which all together form the human artifice, depends on their greater or lesser permanence in the world itself.⁶

It seemed to us that to demolish the existing building, in a city that did not itself have a very long history,

was a regrettable and unnecessary truncation of the ‘world’ of its citizens. As has already been indicated, Arendt stresses this ‘world of things’ as a prerequisite of ‘action’. The permanence of human artefacts is crucial, according to Arendt, as a condition wherein ‘action’ can appear and make sense. It takes time to become such a ‘world’. Developing the design of the new city hall – that is, participating in the process of reification – we also felt the need to create a public space in downtown Edmonton that would meet the conditions of what Arendt called ‘the space of appearance . . . the space where I appear to others as others appear to me, where men . . . make their appearance explicitly.’⁷

Given Edmonton’s far north location and seasonally very cold climate, we decided that our civic assembly space would need to be interior. This was an important decision. Public space is not limited to outdoor spaces, but can also incorporate interior space. Encircling the old *agora*, the central square in the Greek polis, which is Arendt’s reference of public space in *The Human Condition*, were the so-called *stoa*, elongated narrow covered colonnades. These offered a covered space to the activities of citizens – protected from both rain and direct sunshine. In our plan, we could use the existing 1950s building as a portico to a very large new roofed civic

6
 Arendt, *The Human Condition*, op. cit. (note 2), 96.

7
 Ibid., 198.

Cloud Gardens Park, 1994

Cloud Gardens Park. View of the waterfall and the monument to construction workers by Margaret Priest/ Cloud Gardens Park met de waterval en het monument voor bouwvakkers van Margaret Priest

George Baird
 World-building

als een fenomenologie van de menselijke wereld die we met elkaar delen. Als gevolg van het lezen van haar boek in de jaren 1960 werd ik langzamerhand diepgaand geïnteresseerd in de fenomenologie van de waarneming en heb ik de implicaties van een dergelijke fenomenologie voor de architectuur geprobeerd te begrijpen. Een vroeg voorbeeld van deze poging is een tekst over het werk van de Finse architect Alvar Aalto die ik in 1970 publiceerde, en waarin ik een poging deed om een fenomenologische constructie, die ik 'de ruimte van de balustrade' noemde, te schetsen.⁸ Via deze constructie probeerde ik de zeer kenmerkende openbare trappen, trapportalen, mezzanines en balkons in zijn werk te interpreteren. Volgens mij zijn dergelijke 'ruimten' gerelateerd aan Arendt's bekende observatie dat: 'Slechts waar dingen door velen kunnen worden gezien in een verscheidenheid van aspecten zonder van karakter te veranderen (...) kan de werkelijkheid van de wereld haar ware en betrouwbare gestalte krijgen.'⁹

Het opdoen van (en de confrontatie met) verschillende gezichtspunten is een cruciale ervaring van wereldsheid. Deze observatie beïnvloedde ook ons ontwerp voor het Cloud Gardens Park. In 1994 won mijn bureau de prijsvraag voor dit nieuwe parkje in het financiële hart van Toronto, waar we ons best deden een fenomenologische ruimte te creëren, die zou passen in deze context en de zintuiglijke ervaringen van bezoekers zouden versterken. De situatie was compact; het beoogde terrein voor het park lag binnen een downtown stadsblok en strekte zich uit van de ene straat naar de andere. Het park moest bovenop een parkeergarage komen te liggen, waarvan de toegangshelling een hoek van het perceel zou opslokken. Ten slotte zou aan een zijde van het park mogelijk een nieuw kantoorgebouw gebouwd worden, terwijl de andere zijde afgesloten werd door bestaande scheidingsmuren. Geconfronteerd met deze ongewone randvoorwaarden, ontwikkelden we een in doorsnede complex ontwerp dat nogal verschilde van de bestaande en vooral vlakke en harde zakelijke pleinen in het financiële district, waaronder het nabijgelegen Toronto-Dominion centrum van Mies van der Rohe. In plaats daarvan, en geïnspireerd door Piranesi's perspectieven van het overgroeide Romeinse forum en door Hervé Alphand's adembenemende ontwerp voor Parc des Buttes-Chaumont in Parijs, stelden wij een geconstrueerd landschap van heuvels, hellingen, trappen en uitsteeksels voor. Dit voorzag in een 'verscheidenheid van aspecten' op verschillende niveaus, rondom een waterval die het jaar rond in bedrijf was en geïnspireerd was door de Niagara-watervallen. Bovenop de kunstmatige heuvels en tegen de oostelijke scheidingsmuur werd een kunstwerk van onze collega Margaret Priest geplaatst: een groot raster met panelen die de verschillende technieken verbeelden, waarmee de bouwvakkers van Toronto aan de slag zijn. We hoopten daarmee een dramatisch tegenwicht te bieden aan de meer gebruikelijke vormen

van publieke open ruimte in het centrum. Een tegenwicht dat mythologisch, ofwel fenomenologisch, zou zijn.

Een niet-dogmatische uitdaging

Toegegeven, er bestaat geen lineair verband tussen het lezen van Arendt's werk en de ontwikkeling van bepaalde architectonische interventies. Desalniettemin heeft Arendt me duidelijk uitgedaagd, vooral wat betreft de aspecten van de gebouwde omgeving, zoals continuïteit, permanentie en openbaarheid, die vandaag de dag nog steeds relevant zijn.¹⁰ Bovendien biedt Arendt haar inzichten op een open, niet-dogmatische manier aan. Dit is voor mij heel belangrijk geweest, zowel in mijn eigen teksten, als in mijn praktijk – van mijn eerste overpeinzingen over het dubbele gezicht van het architectonische utilitarisme al die jaren terug, tot mijn huidige reflectie op de openbare ruimte.

Vertaling: Hans Teerds

⁸ George Baird, *Alvar Aalto* (Londen: Thames & Hudson, 1970). Ik nam deze tekst ook op in mijn verzamelde essays: George Baird, 'Alvar Aalto', in: Baird, *Writings on Architecture*, op. cit. (noot 4), 78-92.

⁹ Arendt, *De menselijke conditie*, op. cit. (noot 2), 59.

¹⁰ Ik heb de architectonische aspecten van openbaarheid in meer detail uitgewerkt in het boek: George Baird, *Public Space: Cultural/Political Theory: Streetphotography: An interpretation by George Baird* (Amsterdam: Uitgeverij SUN, 2011).

space. We did not win the competition, but had it been constructed, this remote city would have gained its stoa.

Project 3: Cloud Gardens Park, Toronto (1994) Design Credit: George Baird, Barry Sampson, Jon Neuert

Although Arendt does not use the word 'perception' in *The Human Condition*, her book can certainly be understood as a phenomenology of the human world that we all share with each other. As a result of reading her book in the 1960s, I gradually developed a deep interest in the phenomenology of perception, and subsequently tried to work out what its implications might be for architecture. One early example of this is a text I published in 1970 on the work of Finnish architect Alvar Aalto, in which I attempted to frame a phenomenological construct I called it 'the space of the balustrade'.⁸ More specifically, I tried to articulate an interpretation of the very distinctive public staircases, stair landings, mezzanines and balconies in his work, by means of this construct. To my understanding, such 'spaces' are related to Arendt's famous observation that: 'Only where things can be seen by many in a variety of aspects without changing their identity . . . can worldly reality truly and reliably appear.'⁹

The possibility to inhabit (and be confronted with) different perspectives is a crucial experience of worldliness. This observation also informed our design for the Cloud Gardens Park. In 1994, my firm won the design competition for this small new park in the very heart of Toronto's financial district. In it, we made efforts to create a phenomenological space appropriate to that urban setting, within which visitors perceptual experience of the city would be expanded and intensified. The site was very small, stretching through the middle of a downtown city block, from one street to the next. What is more, the park was to be constructed on top of a parking garage, an entrance ramp to which occupied one corner of the available parcel of property. Finally, one side of the park would eventually become a new office building; the other was a pair of exposed party walls of existing adjacent buildings. Faced with this unusual set of site constraints, we conceived of a sectionally complex design that would be quite distinct from the series of already existing mostly flat and hard-surfaced corporate plazas in the financial district, one example being Mies van der Rohe's nearby Toronto-Dominion Centre. Instead, inspired by Piranesi's views of the overgrown Roman forum, and by Herve Alphand's astonishing design for Buttes-Chamont Park in Paris, we proposed a constructed landscape of hills, ramps, stairs and promontories that provided a 'variety of aspects' of the evolving urban

form of the downtown from multiple levels, all centred on a waterfall that ran continuously all year long, on the model of Niagara Falls. At the top of the artificial hill, against the exposed east party walls, an art installation by our colleague Margaret Priest was constructed: a large grid of panels illustrating the techniques of the varied construction trades that were rebuilding Toronto. By this means we hoped to provide a dramatic counterpoint to the more typical forms of public open space in the downtown, which would be frankly mythological, not to say phenomenological.

An Undogmatic Challenge

Admitted, there certainly is not a linear relationship between reading Arendt and developing specific architectural intentions. Nevertheless, to me it is clear that Arendt challenged me, particularly on aspects of the urban built environment – its continuity, its permanence and its publicness – that still are relevant today.¹⁰ Moreover, Arendt does offer her perspectives in an open, undogmatic way. This has been crucial for me both in my writings and in my practice, from my first reflections on the double face of utilitarian perspectives in architecture all those years ago, up until today, in my current reflections on public space.

⁸ George Baird, *Alvar Aalto* (Londen: Thames & Hudson, 1970). I included the text also in my collected writings: George Baird, 'Alvar Aalto', in: Baird, *Writings on Architecture* op. cit. (note 4), 78-92.

⁹ Arendt, *The Human Condition*, op. cit. (note 2), 57.

¹⁰ I developed an architectural view on aspects of publicness in the book: George Baird, *Public Space: Cultural/Political Theory: Streetphotography: An interpretation by George Baird* (Amsterdam: Uitgeverij SUN, 2011).